

СПІЛКУВАННЯ НА БОРТУ СУДНА: ФАКТОРИ ВПЛИВУ

The article analyzes the onboard working environment factors that affect the crew members' communication and determine the dynamics and content of their communication relationships. Future seafarers are thought to be informed on the specific features of professional and everyday communication within international crew at the Maritime English lessons to promote their communicative competency.

Keywords: future seafarers, onboard working environment factors, professional and everyday communication, Maritime English communicative competency.

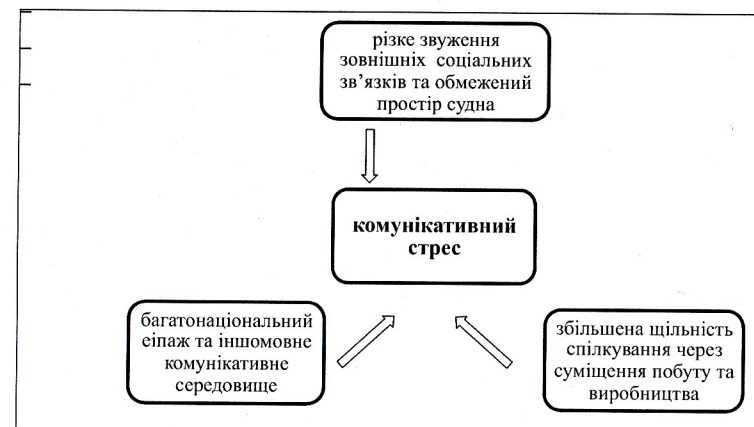
Глобалізація морської транспортної індустрії призвела до зростання ролі людського фактору як сукупності соціальних, професійних, психологічних та інших якостей фахівця, що виявляються у його діяльності. Відомо, що 75% всіх аварій, що трапляються на морі, зумовлені саме людським фактором. З них до 40% становлять нещасні випадки через проблеми у спілкуванні. Фактором ризику першого плану у сфері морських перевезень більшістю експертів визначається багатонаціональний екіпаж, 90% якого користуються англійською мовою як робочою мовою, не будучи при цьому її носіями. Очевидно, що безпека сучасного мореплавства все більше залежить від комунікативного аспекту спільної діяльності екіпажів суден. Зрозуміло, що у колективі з фахівців різних національностей з безліччю варіантів англійської мови неминує виникають бар'єри спілкування – психологічні, соціальні, культурні, мовні. До того ж особливі умови праці на борту, а також природні умови за бортом нерідко посилюють стресогенний вплив соціально-психологічних факторів робочого середовища [2, 3].

У контексті особливих умов роботи ряд досліджень з психології моряка містить аналіз специфіки спілкування на судні протягом тривалого рейсу. Наголошуючи на підвищеній потребі у здатності до соціально-психологічної адаптації, тобто органічного входження у колектив, на необхідності більшої, аніж в інших трудових колективах, згуртованості та спрацьованості екіпажу судна, Істоміна О. О. зазначає, що специфіка роботи на судні, безумовно, позначається на спілкуванні. З огляду на те, що спілкування є одним із основних видів спільної діяльності, а значить важливим фактором формування колективу, у своїй роботі автор визначає низку чинників, що свосередно відбиваються на процесі комунікації на судні та повинні бути враховані через

ймовірність їх несприятливого впливу на ефективність взаємодії членів екіпажу [2, с. 45–49]. З усіх наведених факторів як такі, що найбільш позначаються на характері й особливостях спілкування, виділяємо:

- різке звуження зовнішніх соціальних зв'язків в умовах обмеженого простору судна, іншими словами, відносну соціальну ізоляцію моряків;
- нерозділеність сфер виробництва та побуту з безпосередньою близькістю місць праці й відпочинку;
- багатонаціональний екіпаж й іншомовне комунікативне середовище.

Рис.1.Фактори комунікативного стресу

Наслідками дії вказаних факторів стають певні труднощі та деформації спілкування. Так, через звуження безпосереднього соціального оточення (лише членами екіпажу) підвищується щільність комунікативних контактів, з'являється синдром «вимушеної комунікації» (спілкування усупереч волі), а також можливим є взагалі блокування потреби спілкуватися (небажання розмовляти з будь-ким). Обмеженість у просторі, або «просторова близькість», словами О. О. Істоміної, та поєднання професійної діяльності з особистим життям через суміщені працю та відпочинок закономірно провокують до частого неформального спілкування, інколи поєднуваного з проявами емоційної близькості, відчуттям своєрідної родинності, що нерідко призводить до порушення субординації у ділових відносинах, викривляючи під враженням суцільних «рівності та братства» манеру спілкування [1, 2]. Проблеми в комунікації створюють напругу серед членів екіпажу, загострюючи

міжособистісні відносини, погіршують соціально-психологічний клімат, породжуючи конфліктні ситуації, що є не просто не бажаним, але й вкрай небезпечним на судні.

Профілактиці комунікативних стресів, на думку психологів, сприятиме обізнаність командного складу у питаннях становлення екіпажу як соціальної групи, а також знання щодо динаміки міжособистісного спілкування. Відстежуючи динаміку стосунків, офіцер може передбачити й попередити прояви роздратування, нервової напруги між членами екіпажу й, скоригувавши умови спілкування, запобігти конфліктам. В узагальненому вигляді у розвитку спілкування екіпажу виділяють кілька стадій:

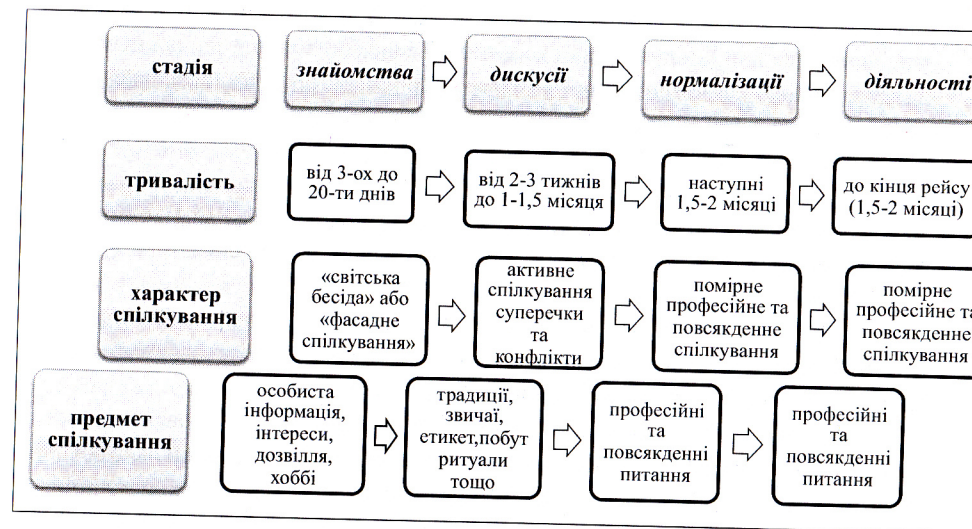
- Стадію знайомства (формування колективу) тривалістю від 3-ох до 20-ти днів, характеризувану спеціалістами як «світська бесіда» або «фасадне спілкування», під час якого у стриманій та коректній формі обговорюються другорядні або загальновідомі речі. Можливими є конфлікти з приводу умов праці та життя.

- Стадію дискусії (психологічної напруги, бурління, штормінгу), що визначається психологами як найважча стадія, із суперечками, незгодою та конфліктами через відмінності у національних менталітетах, традиціях, звичаях, етикеті, ритуалах тощо. Характер спілкування у цей період, на думку вчених, нагадує стрибок у воду та метушіння через страх потонути. Триває від 2-3-ох тижнів до 1-1,5 місяця; характеризується активним спілкуванням на різні теми, з'ясуванням, що мають спільного та чим відрізняються. Відбувається розподіл неформальних обов'язків [1, 2].

- Стадію нормалізації відносин (рольових орієнтацій) упродовж наступних 1,5-2-ох місяців, супроводжувану «кооперативною» або «конкурентною» взаємодією, конструктивною критикою, рутинним професійним та побутовим спілкуванням;

- Стадію діяльності (конструктивного самозмінення), що триває до кінця рейсу (1,5-2 місяці). Спілкування на даній стадії, так само як і на попередній, є досить виваженим, стосується зазвичай професійних обов'язків, побуту, а також питань вузької спеціалізації фахівців.

Рис.2. Схема стадійності спілкування на борту судна

Разом з тим, даються ознаки відсутності компенсації втомі, нестача інформації ззовні, відсутність або обмеженість рідного мовного середовища, тривала розлука з сім'єю, а також звужений особистий простір, що зумовлює надмірну щільність спілкування та неможливість приховати свої почуття та хвилювання. У ході повсякденного неформального спілкування нерідко порушуються статутні відносини та субординація. Час від часу виникають міжособистісні конфлікти. У таких випадках психологи радять обмежити коло довірчого спілкування або обмежитися контактами лише зі своєю професійною групою, а також розмежовувати сфери формальної та неформальної взаємодії. Ефективним способом запобігання конфліктам на судні, за спостереженням експертів, виявився своєчасний перехід на поверхневий тип спілкування, тобто обговорення або дуже загальних тем (мистецтво, історія, політика, суспільні цінності тощо) або дуже конкретних питань (меню на сніданок, обід; деталі рейсу, як-от: курс, термін та порт прибуття тощо).

Між тим, рекомендації щодо забезпечення успішного спілкування морських фахівців в умовах іншомовного багатокультурного середовища матимуть дієвий характер лише за умов їх якісного змістовного підкріплення. Поінформовані про стадійність спілкування на борту, різний характер прояву комунікативних відносин, а також про те, що є звичним предметом спілкування на тій чи іншій стадії розвитку професійної та побутової взаємодії майбутні морські фахівці вже наполовину готові протистояти комунікативному стресу.

Запобігти йому вони зможуть за наявності сформованих англомовних мовленнєвих навичок і вмінь, засвоєної професійної лексики та термінології, опанованих правил міжкультурної комунікації і ще багато чого, що робитиме їх комунікативно компетентними у сфері професійного та повсякденного спілкування на флоті.

Література

1. Екстремальна психологія: підручник / О. П. Євсюков, А. С. Куфлієвський, Д. В. Лебедев та ін.; за ред. О. В. Тімченка. – К.: ТОВ «Август трейд», 2007. – 502 с.

2. Истомина О. А. Методические указания к разделу «Психология группы» курса Профессиональная психология моряка. – Владивосток: ИПК МГУ им. адм. Г. И. Невельского, 2006. – 80 с.

3. Тирон О. М. Чинники формування успішного повсякденного спілкування серед моряків міжнародних екіпажів – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL:http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe – Назва з екрана.

Пустовойченко Д.В.

Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського,
Україна

РОЛЬ НЕВЕРБАЛЬНИХ ЧИННИКІВ В МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

The article examines the role of non-verbal factors in communicative activity. Particular attention is paid to specific non-verbal signs that are unique to individual nations and ethnic groups. The findings of the study are broadly summarized and the prospects for further research are outlined.

Key words: non-verbal factors, cross-cultural communication, non-verbal behavior.

Однією із найважливіших потреб для людини як суспільної істоти є потреба в спілкуванні міжособистісній та міжгруповій взаємодії, «основу якої становить пізнання один одного і обмін певними результатами психічної діяльності» [5; 9]. Спілкування реалізується у двох видах: вербальному і невербальному. Невербальні засоби відіграють значну роль у процесі спілкування. Вони не тільки дублюють й замінюють мовну комунікацію, але й підтверджують або заперечують інформацію, доповнюють зміст

висловлювання. Саме невербальні засоби дають можливість зрозуміти справжні почуття і думки співрозмовника. Невербальна поведінка дає можливість пізнати людину, формує ставлення до неї. Компетентність у спілкуванні має загальнолюдські характеристики. Сильні емоції переживаються однаково всіма людьми, тому знаки цих почуттів мають інтернаціональний характер. Але альтернативно існує інша невербальна поведінка – «культурна», яка притаманна окремому народу чи етнічній групі та обумовлена культурними традиціями, національним характером. Подібність чи різниця моральних, етичних вимірів, звичаїв, мовних і немовних стандартів може призвести до багатьох проблем у міжкультурній комунікації. Тому сьогодні стає важливим не лише оволодіння іноземною мовою, а й набуття навичок спілкування з представниками різних народів, різних культур. Використання невербальних засобів теж етнічно обумовлено, тому національна знаковість комунікативної поведінки може і повинна бути сприйнятою та вивченою так само, як і природня мова. Невербальне спілкування грає важливу роль в нашому житті.

Міжкультурна комунікація, в якій через мовлення взаємодіють культури і мови, базується на двох типах поведінки. Універсальна поведінка, спільна для всіх культур, базується на біологічній спадковості людини, яка передається від покоління до покоління. Крім того, різним етнічним групам притаманна специфічна поведінка, яка формується під впливом соціального і фізичного оточення. У центрі міжкультурних взаємодій перебуває людина як носій загальнолюдських універсалій і культурних особливостей. Ця людина діє й взаємодіє з іншими на основі цих універсалій і особливостей у великій кількості контекстів спілкування [3; 9]. Різні люди реагують неоднаково на невербальні сигнали. Вважається, що жінки більш здатні до сприймання та інтуїтивного розуміння невербальних засобів, аніж чоловіки. Проте більшість невербальних засобів набуті людиною за її життя і зумовлені соціокультурним середовищем. Доцільно зауважити, що невербальна комунікація справді залежить від типу культури. Існують, звичайно, жести, експресивні сигнали, які майже однакові в усіх народів (посмішка, сердитий погляд, насуплені брови, хитання головою тощо). Водночас досить багато невербальних засобів, звичок, що прийняті лише однією нацією. Відомі невербальні сигнали, що в різних народів несуть різну інформацію. Наприклад, більшість європейських народів передають згоду, хитаючи головою згори донизу. Болгари цим жестом передають незгоду, японці – лише підтверджують, що уважно слухають співрозмовника. Популярний жест «коло», утворене пальцями руки, більшістю англомовних народів, а також в Європі та Азії застосовують з метою передавання інформації про те, що все гаразд. Але у Франції, наприклад, цей жест означає «нічого», в Японії – «гроші» [3; 265].